



17.10.2016

Nordiska rådet  
Sekretariatet  
Ved Stranden 18  
1061 København K, Danmark

Referens Skriftlig fråga E 20/2016 Juha Eerola (saf)

## SVAR PÅ SKRIFTLIG FRÅGA OM BRANDMÄNS CANCERDÖDLIGHET OCH VISSA CANCERS KLASSIFICERING SAMT ERSÄTTNING FÖR CANCER SOM YRKESSJUKDOM

Svaret på den skriftliga frågan innehåller svar från alla de nordiska länderna.

*Vilka åtgärder har de nordiska regeringarna vidtagit för att utveckla yrkesskadeklassificeringen så att den innehåller de mest allmänna cancerformerna hos brandmän som yrkessjukdom?*

### Danmark

Det danska arbetsskadesystemet har en grundläggande princip att arbetsolyckor och yrkessjukdomar bekräftas om det finns ett orsakssammanhang mellan arbetet och arbetsolyckan eller yrkessjukdomen. En förutsättning är också att orsakssammanbandet ska vara vetenskapligt grundat. Yrkessjukdomar bekräftas antingen administrativt enligt den danska yrkessjukdomslistan eller enligt beslut.

Yrkessjukdomsförteckningen är en lista på yrkessjukdomar och de arbetsrelaterade påverkningarna som kan orsaka en bestämd sjukdom. För att en sjukdom tas upp i förteckningen ska det finnas medicinska bevis för ett sammanhang mellan sjukdomen och arbetet. Cancerformer som finns i den danska yrkessjukdomsförteckningen och kriterier för bekräftandet av dessa sjukdomar inklusive krav för exponering för olika ämnen framgår i förteckningens grupp K: cancer.

För närvarande är det 13 olika cancerformer i förteckningen som kan uppstå efter exponering för vissa ämnen hos brandmän. Det beror på en bedömning av den totala exponeringen för ett eller flera ämnen inklusive varaktigheten och omfattningen av exponeringen ifall en person kan få sin cancersjukdom bekräftad som en yrkessjukdom enligt förteckningen. Av listan framgår inte branscher eller yrken (såsom brandmän). Alla personer som har utvecklat en viss sjukdom som uppfyller kraven för sjukdomen enligt förteckningen kan få sjukdomen bekräftad som en yrkessjukdom oavsett personens yrke. Förteckningen revideras kontinuerligt.

Det är därtill möjligt att föra fallet till det danska Erhvervsjukdomsudvalgets för beslut. Det avgör enskilda fall av yrkessjukdomar som inte kan bekräftas administrativt enligt förteckningen men där det är sannolikt att sjukdomen har



orsakats av arbetet. Det kan vara ett fall av cancer som inte finns på listan eller ett fall där exponeringen inte stämmer överens med kraven i listan.

Arbetsmarknedets Erhvervsikring sköter behandlingen av arbetsskadeärenden i Danmark.

#### Finland

Enligt yrkessjukdomslagen i Finland avses med yrkessjukdom en sjukdom som sannolikt i huvudsak har orsakats av fysikaliska, kemiska eller biologiska faktorer i arbetet. Ersättning för yrkessjukdom förutsätter därför ett orsakssammanhang mellan de ovan nämnda faktorerna i arbetet och den sjukdom som diagnosticerats hos arbetstagaren.

Brandmän exponeras i sitt arbete i olika grad för många cancerfarliga ämnen, till exempel polycykliska aromatiska kolväten och bensen. Vid vissa uppdrag finns det även risk för exponering för asbest. Exponeringen varierar kraftigt beroende på uppdragets art och antal. Asbest och de vanligaste sjukdomarna som orsakas av asbest, till exempel mesoteliom och lungcancer, finns i yrkessjukdomsförteckningen i yrkessjukdomsförordningen. Ett allmänt orsakssammanhang mellan asbest och de i förteckningen nämnda sjukdomarna anses vara vederlagt och beviljandet av skadestånd förutsätter endast att man visar att det i arbetet förekommit tillräcklig asbestexponering på individnivå och att sjukdomen inte uppenbart har föranletts av exponering utanför arbetet. För mesoteliom och lungcancer är ersättningsförfarandet vedertaget. Vid mesoteliom förutsätts inte någon särskilt kraftig exponering, men det måste ha förflutit minst 10 år (latenstid) sedan exponeringen. Lungcancer ersätts som en yrkessjukdom baserat på tidigare diagnosticerad asbestos eller om man konstaterar kraftig asbestexponering i arbetsanamnesen. Latenstiden som tillämpas vid lungcancer är 10 år.

Arbetshälsoinstitutet i Finland anser, med beaktande av den begränsade informationen och att brandmännens exponering för cancerfarliga ämnen är mycket varierande, att det nu inte är möjligt att anse att någon form av cancer hos en brandman alltid entydigt sannolikt är yrkesorsakad, utan varje fall måste bedömas individuellt med beaktande av personens exponering under yrkeslivet, cancertypen i fråga och tidssambandet mellan cancern och den kumulativa exponeringen.

#### Island

I det isländska cancerregistret registreras cancerfall vanligen inte enligt yrken.

#### Norge

Brandmän utför viktiga samhällsuppgifter genom att rädda liv, hälsa, miljö och samhällen. Arbetstagare bör kunna arbeta under säkra och förutsägbara villkor. Detta innebär att det bland annat måste finnas kompensationsarrangemang som garanterar ekonomisk och personlig säkerhet om man skadar sig på jobbet eller blir sjuk på grund av arbetet.

Arbetsmarknads- och socialdepartementet har ansvar för folkhälsolagen, som verkställs av Arbets- och välfärdsetatet (NAV), medan justitie- och beredskapsdepartementet ansvarar för yrkesskadeförsäkringslagen, som verkställs av arbetsgivares försäkringsbolag.



Folkhälsolagen och yrkesskadeförsäkringslagen har en gemensam yrkessjukdomslista. Detta innebär att alla sjukdomar som orsakas till exempel av förgiftning eller andra kemiska faktorer - även cancer - i princip kan godkännas som en yrkessjukdom. Listan är alltså inte begränsad till vissa sjukdomar (cancer). Lagarna har olika orsaks- och bevisregler för sjukdomarna. Båda lagarna opererar med ett antagande om yrkessjukdom. Det vill säga att när villkoren är uppfyllda betraktas det som en yrkessjukdom. NAV eller försäkringsbolaget måste motbevisa att sjukdomen betraktas som en yrkessjukdom (så kallad omvänd bevisbörda).

Vidare kan sjukdomar som inte finns på yrkessjukdomslistan godkännas som sjukdom enligt yrkesskadeförsäkringslagens så kallade säkerhetsventil, om de beror på "påverkan av skadliga ämnen eller arbetsprocesser". Det finns inte heller begränsningar i sjukdomsformen, förutom att de så kallade förslitningsskadorna är uteslutna i lagstiftningens förarbete. Sökanden har bevisbörda för villkoren under säkerhetsventilen.

#### Sverige

Sverige har ett generellt arbetsskadebegrepp, vilket innebär att varje sjukdom som orsakar nedsatt arbetsförmåga och inkomst kan godkännas som arbetsskada om övervägande skäl talar för att sjukdomen orsakats av arbete.

*Vilka åtgärder har de nordiska regeringarna vidtagit för att utveckla ett ersättningssystem för brandmän som insjuknat i cancer?*

#### Danmark

Se svar på fråga 1.

#### Finland

Ersättningssystemet för yrkessjukdomar grundar sig på att man visar ett orsakssammanhang i två steg. För att sjukdomen ska anses vara en yrkessjukdom, förutsätts att det finns allmänt vedertagen medicinsk dokumentation för att exponering för ett visst agens kan leda till en viss sjukdom. Dessutom förutsätts att den insjuknade arbetstagaren kan anses ha exponerats i sitt arbete för detta agens i så hög grad, att det kan ha orsakat sjukdomen i fråga.

För att förenkla bedömningen av orsakssammanhang innehåller yrkessjukdomsförordningen en förteckning över vissa fysikaliska, kemiska och biologiska faktorer för vilka det finns tillräcklig medicinsk dokumentation för orsakssammanhang på en allmän nivå. Den hos arbetstagaren diagnosticerade sjukdomen anses vara en yrkessjukdom om en i förteckningen nämnd faktor förekommer i arbetstagarens arbete i sådan grad att dess exponeringseffekt är tillräcklig för att orsaka den i förteckningen nämnda sjukdomen, om det inte visar sig att sjukdomen uppenbart har orsakats av exponering utanför arbetsplatsen. Finlands yrkessjukdomslagstiftning är till sin struktur flexibel. Fastän sjukdomen inte nämns i förteckningen, kan den ändå ersättas som yrkessjukdom, om man kan visa på orsakssammanhang mellan sjukdomen och exponeringen i enskilda fall.

En ersättningsgill yrkessjukdom berättigar till skadestånd enligt lagen om olycksfallsförsäkring, till exempel i form av sjukvård, ersättning för inkomstbortfall, rehabilitering och ersättning för bestående men. Vid dödsfall erhåller



förmånstagaren familjepension. Det är typiskt för asbestsjukdomar att sjukdomen bryter ut en lång tid efter exponeringen. Därför har man strävat efter att i lagstiftningen säkerställa att en person som insjuknat i yrkessjukdom på grund av asbest får en rättvis ersättning oberoende av hur lång tid efter exponeringen sjukdomen bryter ut och att personen vid misstanke om en asbestsjukdom får komma till nödvändiga undersökningar för att klarlägga om sjukdomen är arbetsrelaterad. Man kan därför ansöka om ersättning och erhålla den trots att asbestsjukdomen bryter ut t.o.m. tiotals år efter exponeringen, och personen redan erhåller ålderspension.

Social- och hälsovårdsministeriet har bett Arbetshälsoinstitutet att bereda förtydligande direktiv om kriterierna för anmälan av brandmän till ASA-registret (personer som i sitt yrke exponeras för cancerframkallande ämnen). Enligt Arbetshälsoinstitutets utlåtande ska arbetstagare anmälas till ASA-registret om de under ett år i sitt arbete exponeras minst tjugo arbetsdagar under en betydande del av sin arbetstid för cancerfarliga kemikalier. Till ASA-registret ska betydande engångsexponering, t.ex. i samband med olycksfall, anmälas.

Räddningsinstitutet i Kuopio anmäler sina rökdykarinstruktörer med jämna mellanrum till ASA-registret. Rökdykarsinstruktörerna är den grupp som sannolikt exponeras mest inom professionell brandsläckning, eftersom de rökdyker oftare än brandmän i genomsnitt. Övriga brandmän har anmälts i sådana fall de har utsatts för exceptionell exponering, till exempel för asbest, i samband med släckning av bränder.

#### Norge

Det norska arbetsskadesystemet är ett tvådelat obligatoriskt system för ekonomisk ersättning för arbetsskador och yrkessjukdomar i Norge - det finns skilda regler för arbetsskador och yrkessjukdomar i folkhälsolagen och i yrkesskadeförsäkringslagen. Folkhälsolagens och yrkesskadeförsäkringslagens regler säkerställer tillsammans bl.a. arbetstagare - inklusive brandmän - full ersättning.

Det norska ersättningssystemet har historiskt haft en allmän regel att den sökande måste få individuellt beräknad "full ersättning", varken mer eller mindre. Den tvådelade systemet garanterar alla arbetstagare - inklusive brandmän - full ersättning för arbetsskador och yrkessjukdomar - det vill säga 100 % ekonomisk ersättning. Ersättningen enligt yrkesskadeförsäkringslagen beräknas i huvudsak standardiserat, inte personligen. Socialskyddet fungerar som grund och ersättningen enligt yrkesskadeförsäkringen utgör i praktiken ett komplement till den offentliga förmånen.

Brandmän anses därför vara säkrade ekonomiskt och personligen vid arbetsbetingad cancer inom ramen för det generella yrkesskadesystemet i Norge.

#### Sverige

I Sverige lämnas ersättningen på samma sätt för alla typer av arbetsskador. Att notera är att många arbetstagare därutöver omfattas av kollektivavtalade arbetsskadeförsäkringar vilkas villkor och administration sköts av partsgemensamma försäkringsbolag.



*Har de nordiska regeringarna planer på att göra en sammanställning av alla studier som skrivits om ämnet för att ge en mer heltäckande bild av forskningen inom detta område och av vilka slutsatser forskningen har kommit fram till?*

Det finns flera studier i Norden angående brandmännens cancerexponering och en del studier pågår.

I en ny omfattande utredning (Cancer incidence among Nordic firefighters, Demers, Paul et al.) av nordiskt material konstaterades en allmän lindrig ökning av cancersjukdom hos brandmän gällande flera olika former av cancer (annan hudcancer än melanom, malignt melanom, tjocktarmscancer och mesoteliom). I åldersgruppen under 50 år var incidensen störst för prostatacancer, SIR 2.61 (konfidensintervall, CI, 1.35—4.56) och i gruppen över 70 år var incidensen för mesoteliom 2.61 (1.29—4.80) samt för adenocarcinom i lungorna 1.9 (1.35—2.65). Asbest är en välkänd orsak till mesoteliom.

#### Danmark

Arbetsmiljöforskningsfonden har två pågående forskningsprojekt gällande brandmäns hälsorisker:

- BIOBRAND: Biomonitorering av brandmän och rökdykare; markörer för exponering, dos och effekt före och efter eldsläckning. Undersökningen utförs av Det Nationale forskningscenter for Arbejdsmiljø (NFA). Projektet förväntas vara avslutat i oktober 2017.
- EPIBRAND: Epidemiologisk registerundersökning av danska brandmäns möjliga hälsorisker i arbetet: Cancer och hjärt- och kärlsjukdomar. Undersökningen utförs av Cancerens bekämpande (Kræftens Bekæmpelse) och förväntas avslutas i oktober 2017.

#### Finland

Arbetshälsoinstitutet publicerade en forskningsrapport i juni 2016, sv. ”Minskar Skellefteåmodellen brandmäns exponering i operativt arbete”. Rapporten ger ny information om exponeringsnivåerna bland brandmän och kommer med åtgärdsförslag. Social- och hälsovårdsministeriet och Arbetshälsoinstitutet kommer tillsammans att behandla de åtgärder som föreslås i rapporten för att minska exponeringen bland brandmän.

#### Norge

När det gäller frågan om nordisk sammanställning av forskningsstudier, har departementet överlämnat saken till Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI). Institutet anser att det behövs mer ingående studier med bättre karakterisering av både den kemiska exponeringen för brandmän och andra organisatoriska frågor för att kunna kartlägga exponeringen mer exakt vid brandbekämpning i norska och nordiska förhållanden.

STAMI anser att de nordiska cancerregistren med så gott som komplett registrering och hög kvalitet av klassificering av cancerfallen lämpar sig till mera ingående studier av möjliga orsakssammanhang mellan yrkesexponering och cancer hos brandmän. Detta förutsätter emellertid att det finns en god exponeringsklassificering till förfogande. Eftersom brandmäns exponering varierar och har samband med många olika faktorer kan det enligt STAMI vara krä-



vande att utföra goda exponeringsstudier och speciellt studier som avslöjar sammanhang mellan exponering och hälsoeffekter hos brandmän.

STAMI har tillsammans med cancerregistret under de senaste åren arbetat med att etablera en kohortstudie av brandmän med en tillhörande arbetsexponeringsmatris baserad på mätningar i äkta och simulerade arbetsatmosfärer vid brandbekämpning. Matrisen är avsedd för uppskattning av exponeringen som brandmän utsätts för under brandbekämpning, inklusive kvantifiering av olika cancerframkallande ämnen som brandmän andas. Tillsammans med undersökningsdata om individuell yrkeshistoria kommer man att mera exakt kunna uppskatta exponering som brandmän blir utsatta för i arbetet. STAMI arbetar för närvarande för att tillgodose finansieringen av ett sådant projekt.

STAMI ställer sig positivt till en nordisk studie om avsikten är att skapa bättre exponeringsklassificering som grundlag för koppling till de nationella cancerregistren. Förhållandena i de nordiska länderna är jämförbara, så en studie som genomförts i ett eller flera av de nordiska länderna bör ha överföringspotential också till ett annat nordiskt land. En samnordisk studie kommer dessutom att ha fördelen av att få fler deltagare och det är därför lättare att dra statistiskt tillförlitliga slutsatser.

#### Sverige

Arbetsmiljöverket har gett ut en kunskapssammanställning "Carcinogena kemikalier i gränsvärdeslistan: samverkans effekter." (Rapport 2014:10). Kunskapssammanställningen syftar till att identifiera och karakterisera samverkans effekter av carcinogenerna på Arbetsmiljöverkets gränsvärdeslista vilket bl.a. kan vara av intresse för yrkesgruppen brandmän. Arbetsmiljöverket har till Arbetsmarknadsdepartementet signalerat att det är välkommet både med mer forskning och med vetenskapliga sammanställningar avseende brandmän och deras exponering för cancerframkallande ämnen. Frågan om ett deltagande från svensk sida skulle dock behöva övervägas utifrån hur en sådan forskning kan finansieras och vem som kan utföra den. Att erinra om är att det också måste beaktas att forskning och kunskapssammanställningar ska vara relevanta även för det generella arbetsskadebegreppet som det svenska systemet för arbetsskador bygger på.

Social- och hälsovårdsminister



Pirkko Mattila

